

BIBLIOTECA

PENTRU TOȚI

NIC. BĂLCESCU

ACADEMIA
BIBLIOTECA
REPUBLICII ROMANE STE ROMANIE

Biografii Istorice

Spătarul Ioan Cantacuzino, Ioan Tăutul,
marele Logofăt al Moldaviei, Postelnicul
Constantin Cantacuzino, Logofătul
Miron Costin, Istoricii Moldaviei.

Românii și Fanarioții.

Editura Librăriei LEON ALCALAY

București, Calea Victoriei, 37

www.dacoromanica.ro

Prețul 30 bani

BIBLIOTECA pentru TOȚI

VOLUME NOI DESTINATE

Tineretului școlar

<i>Dumitru Cantemir. Descrierea Moldovei.</i>	0.30
<i>Speranța Th. Scriitorii Vechi Români cu portrete și biografii.</i>	0.30
<i>Al. Odobescu. Câteva ore la Snagov.</i>	0.30
„ <i>Moții și Curcanii.</i>	0.30
„ <i>Pseudochinegeticos (falșul tratat de vânătoare).</i>	0.30
„ <i>Basme Jupân Rânică Vulpoiu, Tigrul păcălit etc.</i>	0.30
„ <i>Mihnea Vodă cel rău și Doamna Chiajna.</i>	0.30
<i>Lăpădatu Alex. Din zilele de Cădere ale lui Mihai Vodă Viteazul 16 narațiuni istorice.</i>	0.60
<i>Alexandru cel Mare Macedon (Alexandria).</i>	0.60
<i>Esop. Viața și pildele lui.</i>	0.30
<i>Candrea și Densușianu. Povești adunate din diferite regiuni locuite de Români.</i>	0.30
<i>Densușianu Ovid. Din Cronicari. Cum și ce povestește Cronicarii despre vremile și Domniile din trecut.</i>	0.60
<i>Hasdeu D. P. Răzvan și Vidra.</i>	0.60
<i>Vasile Alexandri Poesii populare.</i>	0.90
„ <i>Doine, Lăcrămioare, Suvenire, Mărgăritalele Pasteluri, Varia, altele. fiecare număr</i>	0.30
<i>Russo Alex. Cântarea României.</i>	0.80
<i>Kogălniceanu Mihail. Cuvânt introductiv la Cursul de istorie Națională.</i>	0.30
„ <i>Imbunătățirea soartei țăranilor.</i>	0.60
„ <i>Acte, Scrieri din Tinereță.</i>	0.30
„ <i>Desrobirea țăganilor, ștergerea privilegiilor</i>	0.30
<i>Boerești.</i>	
<i>Mite Kremnitz Regele Carol al României.</i>	0.60
<i>Edmondo de Amicis Cuore. (Inimă de Copil) cu numeroase figuri din viața școlarilor</i>	1.20

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

NIC. BĂLCESCU

BIOGRAFII ISTORICE

**Acum întâia oară adunate și împreună
publicate**

- I. Spătarul Ioan Cantacuzino.
- II. Ioan Tăutul, marele Logofăt al Moldaviei.
- III. Postelnicul Constandin Cantacuzino.
- IV. Logofătul Miron Costin, Istoricul Moldaviei.
- V. Românii și Fanarioții.

BUCUREȘTI

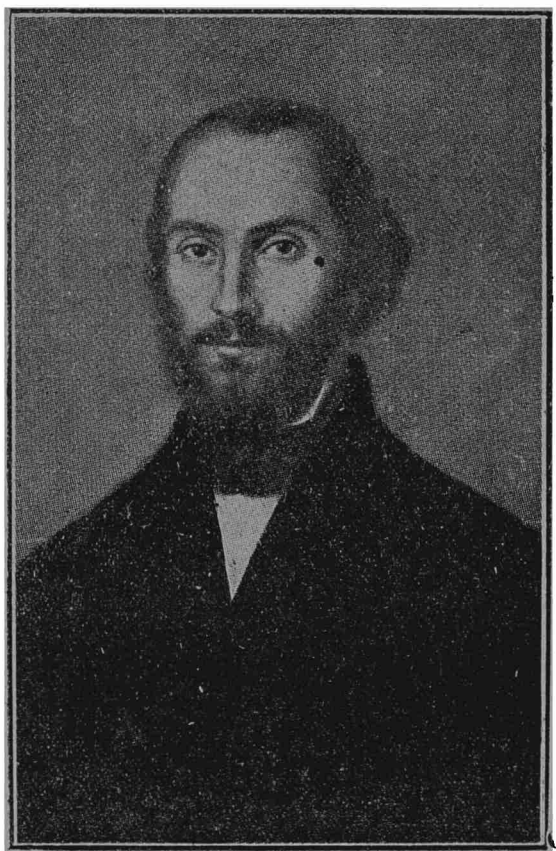

EDITURA LIBRĂRIEI LEON ALCALAY

No. 37, Calea Victoriei, No. 37

www.dacoromanica.ro

BUCUREȘTI
—
TIPOGRAFIA „FORTUNA“
Calea Moșilor, No. 59
—

NICOLAE BĂLCESCU

1819—1852

După un portret făcut de pictorul Tătărăscu la Paris
în 1851, azi în posesiunea Academiei Române

www.dacoromanica.ro

PRECUVÂNTARE

Publicând, pentru întâia oară împreună, Biografiile Istorice, pe cari nemuritorul Bălcescu le-a tipărit acum șase-zeci și patru de ani în „Magazinul istoric pentru Dacia”, afirmându-se prin ele, între contemporanii săi, ca un distins scriitor și mult promițător istoric, se îndeplinește un act de cuvenită pietate față de memoria neîntrecutului literat și se face un real serviciu tinerimei școlare, punându-i-se la îndemână cele dintâi — după Puterea Armată la Români — scrieri ale ilustrului istoric al lui Mihai-Vodă Viteazul, — scrieri cari au statut până acum îmbrăcate în uitată, slovă chirilică și îngropate în amintita publicație, învechită, rară și puțin familiară chiar și celor specialiști.

Într'adevăr, afară de Ioan Tăutul, marele Logofăt al Moldovei, care, dat fiind natura sa anecdotică, a făcut

ocolul cărților de cetire, — toate celelalte scrieri ce se publică în această broșură sunt prea puțin cunoscute celor mai bătrâni și de loc cunoscute celor mai tineri, cărora liserecomandă acum în special spre cetire. Căci ce poate fi mai folositor și plăcut ca lectură pentru școlari de cât aceste produse istorice și stilistice ale Bălcescului! Cetindu-le, ei vor găsi în Spătarul Ioan Cantacuzino, Logofățul Miron Costin și Postelnicul Constantin Cantacuzino, descrise depeana măiastră a cunoscutului istoric, tot atâtea frumoase figuri din trecutul nostru, cari și-au iubit, sprijinit și slujit, cu credință și dragoste, patria și neamul; iar în România și Fanariozii vor găsi un tablou, pe cât de viu pe atât de adevărat și astăzi, al luptelor și frământărilor de două veacuri, purtate pe pământul Țărilor Române, între Pământenii stăpâniți și Veneticii stăpânitori. — Așa fiind sunt de prisos ori și ce alte cuvinte pentru a se mai recomandă cetirea și răspândirea acestor uitate scrieri ale lui Nicolae Bălcescu.

A. I.

I

SPĂȚARUL IOAN CANTACUZINO

Nici odată oamenii n'au lipsit evenimentelor, a zis Montesquieu. Acest adevăr s'a simțit asemenea și în Țara Românească, căci ea a avut norocirea ca de câte ori s'a aflat în vremi grele să se ivească în sinu-i cât unul din acele spirite înalte, pe care Providența seamănă a le trimete din timp în timp spre a face gloria, cinstea și mântuirea statelor. Unul dintr'acei Români care au bine meritat de la patrie, au fost și Spătarul Ioan Cantacuzino. D'abia a trecut o jumătate de veac de când el strălucia în această țară și faptele lui ca și numele sunt uitate de noi. Dar datoria Istoriei este d'a-le păstră și d'a aduce

suvenirii acestui vrednic patriot, tributul recunoștinței ce Românii îi sunt datorii.

El se născu în 20 Ianuarie 1757, la Constantinopol, unde se află duși părinții lui de câțva timp. Tatăl său era Cluceriul Răducanul Cantacuzino *); iar mamă-sa Domnița Ecaterina, fata lui Ioan Vv. Mavrocordat, Domnul Moldaviei. Peste doi ani (1759), părinții lui îl aduseră la București, unde el primi o educație îngrijită și petrecu copilăria sa.

În 1769 se iviră manifestele Împărătesei Rusiei Ecaterina II, chemând pe toate popoarele supuse Turciei la arme, făgăduindu-le libertate și independență. Ioan Cantacuzino, în entusiasmul său

---

*) Acesta era fiul Banului Matei Cantacuzino și strănepotul Logofătului Drăghici sau Traian Cantacuzino, care s'a așezat mai întâiu în Țara Românească la 1631. — Este cunoscut că familia Cantacuzino este originală din Franța, din ramura Valois, și că pe la veacul XI s'a tras, cu alte familii ale Occidentului, în Imperiul Orientului, unde aliindu-se cu însemnatele familii Comnenii, Paleologii și Asanii, regii români din Misia, deteră acelui imperiu un împărat și mai multe capete de stat deosebite. Vezi Ducange, p. 258-264; Ville-Hardouin, t. 2, p. 159.

copilăresc, crezù că a sosit timpul ca patria lui să-și dobândească libertatea, după care oftă de un veac și jumătate, și la 1771, d'abia în vârstă de 15 ani, el alergă la arme, intrând în slujba rusească ca praporcic la regimentul al 3-lea al Grenadirilor. — La 1773, la luarea Silistrei, în vreme ce tatăl său cu regimentul său de Husari români, se încărcă de glorie și scăpă armata rusească de o prăpădenie totală *), tânărul

*) În vremea acestui războiu Cluceriul Răducanu Cantacuzino, cu voia Impărătesei Ecaterina II, formase cu cheltuiala lui un regiment de tineri aleși Munteni, Moldoveni și Ardeleni, numindu-l *Usarkoi Voloskoi Polk* (Polc de husari români). Ecaterina II îl recunoscù depotrivă cu regimentele armatei sale, și numi pe Răducanu Cantacuzino Colonel al acestui regiment. Uniformia regimentului eră dolman verde, scurteică albă cu blană de miel albă, cu ceaprazuri și țesături de fir, pantaloni roși, curea de piele neagră, încrucișată pe piept, și căciulă ungurească. Acest regiment se deosebi mult într'acest războiu cu Turcii, pentru a cărui vitejie Feldmareșalul a dat două publicații prin toată armata și în toată Țara Românească și Moldova. Vitejia însă cea mai mare o arată la înconjurarea Silistrei, când Turcii, năvălind asupra aripii oștirii rusești, comandată de Generalul Cacavinski, au înfrânt pe acest general, l-au pus în fugă, luându-i și toate tunurile, Atunci Răducanu Caș-

Cantacuzino petreceă 14 ceasuri în șanțuri, și pentru vitejia ce arătase se înalță de Graful Romianțov în rang de Leitenant. La 1774, el perdù pe tată-său și împreună cu fratele-său cel mai mic, Nicolae, rămaseră sub epitropia unchiului lor Banul Mihai Cantacuzino.

Acesta, după două călătorii ce făcuse în Rusia, trimis fiind din partea țării: una la 1770 și alta la 1774, când el ceru ca ambele Țări Române să rămâe libere supt protecția Rusiei, Austriei și Prusiei, văzând că țara este osândită să cază iar supt jugul Turciei, speriat încă și de Graful Potenkin, care îi declară că Rusia nu poate chezășui viața lui despre Turci, de va rămâne în țară, hotărî a se expatriă și a locui în Rusia. Atunci el luă cu sine și pe Ioan Can-

---

tacuzino cu regimentul său făcù o diversie, aruncându-se asupra unei baterii turcești de 12 tunuri, pe care a cuprins-o. Turcii ce goniă pe tCacavinski, văzând bateria luată, s'au speriat și s'au întors înapoi. Atunci Românii au năvălit în-rânșii ca niște smei, după expresia pitorească a timpului, și i-au gonit până i-au băgat în cetate, luând îndărăt și toate tunurile ce ei luase de la Cacavinski. Toate acestea le poate vedea cineva mai pre larg în jurnalul Grafului Romianțov. *Genealogia Familiei Cantacuzino*,

tacuzino cu frate-său Nicolae.—La 1783 tinerii Cantacuzino, fiind în vârstă, hotărîră a se întoarce în patria lor și cu voia Împărătesei plecară spre Țara Românească, zăbovindu-se în Galiția la ruda lor Contesa Odonel, fata lui Radul, fiul lui Ștefan Vv. Cantacuzino, cel din urmă Domn muntean, până la 1784, când Poarta le dete voe să intre în țară. Aflându-se în Austria, Austriacii având ochii asupra Țării Românești, le propuseră să intre în slujba lor, dar ei refuzară. În Țara Românească, unde domnia atunci Mihai Șuțu, ei fură bine primiți, La Iunie 1780, se mazili acest Domn și în locu-i se trimise Nicolae Mavrogheni, fiu al unui zidar dintr'o insulă a Arhipelagului, — Mavrogheni intră mai întâiu slugă la Assan-Bei Capudan Pașa, apoi ajunse dragomanul lui, și când acesta se făcù mare Vizir, el se numi Domn. — Mavrogheni se arată ca un om cu totul original și fantastic; urînd și disprețuind aristocrația, dar fiindu-i milă de cei mici și de cei săraci; maltratând pe reprezentanții puterilor străine, și pe Turci, pe care îi opriă d'a nu supără pe locuitori, și își râdea de legea lor, încât aceștia dobândiseră mare

frică de dânsul; și cu toate acestea slujind Porții cu cea mai mare credință. Adesea îl vedeă cineva, după cum spun bătrânii noștri, alergând călare pe ulițele Bucureștilor, c'o suită prea puțin numeroasă, purtând pe cap cuca domnească, iar încolo prost înveșmântat, ba încă și cu picioarele desculțe în iminei. Adesea iar, când vrea să pedepsească pe câte un boer, îl chemă și îi spuneă că a visat noaptea că i-a făcut cutare pedeapsă, sau, că boerul îi dăruia o sumă de bani, și visul trebuia îndată a se realiza. Spre a-și arăta și mai mult disprețul său către această aristocrație coruptă și egoistă, el adună într'o zi pe toți boerii și înaintea lor îmbracă caf-tan pe calul său de paradă numit Tala-vași, declarându-l boier și dându-i titlu de Clucer mare. — Mavrogheni primi bine pe tinerii Cantacuzino, făcând pe Ioan Agă și pe Nicolae Armaș. Ioan însă peste puțin, neașteptând mult de la Mavrogheni, trecu în Moldova, unde domniă unchiul său, despre mumă, Alexandru Mavrocordat, care îi dăte rangul de Spătar. La 1787 se mazili acest Domn și se duse în Rusia, aducându-și aminte că această putere a dobândit Crâmul în

vremea pe când erà mare Dragoman al Porții; iar în locul lui se orădndui Domn Alexandru Ipsilanti. În vremea interegnului, Ioan Cantacuzino, împreună cu alți boeri Moldoveni, se arestaseră. Ipsilanti, viind în Iași, se văzù, cu mirarea tuturor, a-i liberă, măgulind încă mult pe Cantacuzino. Pricina erà că acest Domn, dorià să dobândească tronul Românesc și căută a pune pe Ioan Cantacuzino în interesele sale. Aceasta făcù pe Mavrogheni să-l primească foarte rău, când el se întoarse în Țara Românească. El atunci începù a petrece o viață prea retirată.

La 3 August 1787 se declară războiu între Rusia și Turcia. Sultanul spre a se asigura de credința lui Mavrogheni, dete la 5 August un firman prin care îndatorà pe Domn și pe Români să fie credincioși Porții și să apere cu toate puterile lor țara împotriva Rușilor. Mavrogheni luând acest firman îl publică împreună cu proclamațiile sale în toată țara și începù a strânge oști. El alese de capete armatei sale 25 tineri boeri, între care și Ioan Cantacuzino, silindu-l fără de voia lui să primească, supt cuvânt că cunoaște tactica rusească. Mavrogheni

în capul acesfei oștiri în neorânduială, înaintă către hotarul Austriei, care, în luna lui Februarie 1788, se declarase și ea împotriva Porții. Pe când oștirea se apropiase de Ploești, Ioan Cantacuzino însoțit de Scarlat Câmpineanu *) fugiră pe ascuns, și mergând pe la Măgureni trecură în Transilvania, la Sibiiu. Acolo ei fiind bine primiți, Cantacuzino îndrăzni a prezenta Impăratului Iosif II un plan prin care povățuia cum trebuie a ataca pe Mavrogheni, formând oștirile numai într'o coloană, iar nu a le slăbi formându-le în trei coloane, după sistema adoptată de Mareșalul Lassi. — Fuga lui Cantacuzino și Câmpineanu a făcut sgomot în Țara Românească, căci ei avură și alți următori. Nicolae Cantacuzino se arestui și nu putu să scape de cât intrând în slujba turcească la Ieniceri, în al 30-lea ortă, fără însă a-și schimba religia. Boerii cei mici, cătră care Domnul se arată cu dragoste, îl îndemnară atunci ca să trimiță pe boerii cei mari cu familiile lor zălog la Turci. Mavrogheni izbuti a dobândi un firman prin

---

*) Tatăl Logofătului Ioan Câmpineanu, Contro-lorul Statului.

care exilă pe bătrânul Ban Pană Filipescu cu fii lui Nicolae și Constandin la mănăstirile Muntelui Atos, iar pe frații Brâncoveni, Nicolae și Manuil, frații Ghiculești, Constandin și Scarlat, Ioan Văcărescul cu fiul său Alexandru, Dimitrie Racoviță și Ioan Muruz în insula Cipru. Ioan Cantacuzino, temându-se ca apropierea lui de Țara Românească să nu fie vătămătoare fratelui său, care se află în mâinile neprietenilor, se duse la Hotin, unde se prezintă Prințului Coburg ce îl asedia împreună cu Contele Solticov. Acolo îl întâlnește pe Matei Cantacuzino Vistier al Moldaviei *) și unindu-se împreună merseară în guvernământul Camenețului la Mareșalul Romanțov, de care ei fură bine primiți.

În vremea aceasta Mavrogheni, cu oștirea sa, compusă din Români, Bulgari și Arnăuți, și cu oștirea turcească peste care el se numise Seraschier, bătut pe Nemți, coprinsese Sinaia și Cozia, ocupate de dânsii, și năvăli în Transilvania, unde făcù multe pustiiri. Dintr'altă parte

---

*) Vistierul Matei Cantacuzino împreună cu Episcopul de Roman merseară la Prințul Coburg trimiși din partea Domnului Moldaviei ca să-i propue din parte-i un ajutor de 6000 Arnăuți,

marele Vizir mută operațiile sale din Țara Românească și Moldova în Bosnia și Banat, unde intră în 7 August 1788 și bătù pe Ilemți; dar peste puțin fù silit a se trage îndărăt. În Moldavia Contele Romianțov ocupă Iașii și Principele Coburg Romanu. Ioan Cantacuzino se află necurmat în ambele tabere. La 1789 Prințul Coburg primi³ poruncă să ocupe Țara Românească și să formeze Divanul cărmuitor, urmând întru toate legile țării. Impăratul Iosif numi însuși pe Ioan Cantacuzino Spătar și pe Scarlat Cămpineanu Agă, iar celelalte posturi le lăsă în dispoziția Prințului Coburg.

Acesta la 7 Martie se apropie de hotarul Țării Românești c'o oștire de 40,000 oameni și după ce, împreună cu Suvarov, bătù pe Turci la Focșani (31 Iunie) și la Mărtinești (22 Septemvrie), porni spre București. Cantacuzino și Cămpineanu plecară mai înainte de la Focșani, povățuind avangardia⁴ austriacă, supt comanda Leitenantului Colonel Fișler, și ocupară Bucureștii, pe care Mavrogheni și Turcii îl părăsiră, trăgându-se în Bulgaria. La 10 Noemvrie intră și Prințul Coburg în București. Mitropolitul cu bo-

erii și cu tot norodul îl întâmpinară afară din oraș și îl primiră cu hucurie ca pe un aliat. Dintr'altă parte Prințul Hohenlohe, după ce bătù pe Turci la Popoeni peste Olt (6 Octomvrie), ocupă Craiova (13 Noemvrie). În București se întocmi atunci Divanul cârmuitor astfel: President Prințul Coburg, vice President Generalul Baron Enzenberg, Secretar și translator Hofrath (Consilier de Curte) Markelius, Mitropolitul Cosma, Episcopul de Râmnic Filaret, Episcopul de Buzău Dositei, marele Ban Dimitrie Ghica, marele Vistier Scarlat Cornescu, marele Vornic Radu Slătineanu, marele Logofăt Radu Goloescu, Ioan Damali, Costandin Drăgănescu, Vistierul Matei Fălcoianu, Aga Scarlat Câmpineanu și Spătarul Ioan Cantacuzino. Acesta, prin talentele sale și caracterul său cel drept, dobândi îndată o mare influență asupra Divanului și a țării; însuși Nemții îl respectă, cu toate că știă că el nu-i iubește. Cantacuzino se folosi de această influență ce dobândise spre binele țării. Cea dintâi slujbă însemnată ce el făcù patriei sale, fù când Nemții arătară fără de veste boerilor că ei a doua zi trebuie să facă jurământul de supunere Austriei. Arti-

colele acestui jurământ, scrise în nemțește și românește, cuprindeă : că Nemții, mântuind țara de robia turcească numai prin puterea armelor, Românii cu toții jură, pentru dânșii și pentru următorii lor, credință și supunere, Austriei, ca unii ce au fost odată tributari Regilor Ungariei. Aceste articole eră cu totul nedrepte; mai întâiu că ele nu chezășuiă nici unul din privilegiurile Principatului, a doua căci pretenția că Românii ar fi fost vre-o dată supuși Ungariei nu este întemeiată pe nici un adevăr, de vreme ce suzeranitatea Ungariei în Țara Românească nu s'au întins de cât numai asupra Banatului Severinului. Borerii văzând aceste articole rămaseră în mărmuriți ; Ioan Cantacuzino singur nu se descurajă. Știind că prin împotrivire n'ar câștigă nimic, hotări c'ar fi mai bine a înșelă pe Nemți. Nedescoperindu-se Divanului, el merse numai la Mitropolit, și îi zise să numească o comisie secretă, spre a analiza jurământul propus. Spre acest sfârșit se numai Episcopul Filaret, Cornescu și Ioan Cantacuzino. Ei se adunară la 7 ceasuri dimineața și jurământul se hotărise a se face la 12, la Mitropolie. Cantacuzino

zise boierilor săi: „Nemții sunt prevăzători, noi însă le vom dovedi că suntem mai isteți de cât dâșii, când e vorba de fericirea patriei noastre; să aruncăm dar jurământul românesc scris de dâșii, și să scrim altul, întemeiat pe cel mai mare folos al țării. Noi îl vom da apoi Mitropolitului ca să-l scoată din sân în minutul ce va trebui a jură; Nemții nu vor pricepe nimic; translatorul Markelius trebuie să fie înconjurat de boeri, cari vor căuta să-l distragă și să facă sgomot mult, încât el să n'auză articolele jurământului“. — Toate s'au întâmplat după dorința boierilor; Nemții fură înșelați; articolele scrise de comisie se iscălră de tot Divanul, și ele în viitorime slujiră de pavăză binefăcătoare țării, câtă vreme a ținut ocupația ei de cătră Nemți.

Este însă adevărat că Prințul Coburg, care eră înzestrat cu multe calități strălucite, și Nemții se purtară bine în țara noastră și nu supărară mult pe locuitori. — Cantacuzino ca Spătar privilegiă pentru liniștea țării și prin spionii săi ispitiă mișcările Turcilor. El comunică observațiile și planurile sale Prințului Coburg, și ținea o corespondență

întinsă cu Prințul Potenkin, cu Prințul Repnin, prin Maiorul Diring, trimiși într'adins în București de Potenkin, și cu Prinții Suvarov și Galițin, prin Maiorul Luiss. Prin relațiile ce aveau cu aceste persoane însemnate, Cantacuzino începù a lucra și a întrebuița influența sa spre a dobândi țării dreptul de a-și alege Prinți pământeni. Peste puțin vederile sale se întinseră mai departe, și ca strămoșul sau Șerban Vv. Cantacuzino, el începù a visa libertatea tuturor popoarelor Europene ce ținea supt Turci, și posibilitatea d'a forma în Turcia un stat creștin mare și puternic. Spre acest sfârșit, el se puse în relație cu Căpitaniile Greci și cu toți cei ce doriă să scuture jugul barbariei turcești.

Intr'aceste timpuri celelalte puteri ale Europei, văzând cu neplăcere înaintările Nemților și Rușilor într'acest războiu, iar mai cu seamă Englitera, care dela, 1759 simțise importanța europeană a Provinciilor Române și își ațintise ochii asupra lor, intrigară la Austria ca ea în dosibî de Rusia să facă pace cu Turcii. Bunul Împărat Iosif II murise și succesorul său Leopold nu arată aceeaș statornicie în caracter, nici aceeaș dorință de

războiu. Se hotări dar a se deschide un congres pe Dunăre, la Șiștov. Prusia, Olanda și Englitera, care povățuiseră pacea și intraseră mijlocitoare, trimiseră acolo fiecare câte un Ministru (Chargé d'Affaires). Din partea Prusiei eră Marchizul Luchizini, cunoscut de om cu mare capacitate intelectuală, El a cerut de la boeri ca să-i arate pe unul dintr'inșii cu care să se poată înțelege asupra intereselor celor mari ale țării. Boerii aleseră pe Ioan Cantacuzino, dându-i deplină putere. Scopul Marchizului Luchizini eră d'a escusă purtarea Turcilor și d'a dăpărtă pe Români de partidă Rusiei și Austriei, căutând să dovedească că unirea cu aceste puteri nu le va fi de nici un folos, de vreme ce cu toate făgăduelile lor, soarta acestor ambe țări nu se va putea hotări fără celelalte puteri ale Europei. La aceste vorbe Cantacuzino îi răspunse hotărît și cu vrednicie : „Cu nedrept, Marchize, împutezi Românilor necredință către Turci. Țara Românească este o țară liberă, ea își are drepturile sale ; și acei ce vor voi a le despărți sau a le silî, noi îi vom numi și pe dâșii tirani și îi vom urî ca pe Turci. Aplecarea către Rusia

se poate erta privind tractatele de la Kainargi și conferința de la Aülun Kavak, și nici una din puterile Europei n'au făcut până acum pentru țară aceea ce au făcut Rușii. Nu uită, domnule, că Țara Românească în vreme de trei veacuri s'a luptat cu Turcii, pe când Turcia era în temeiul puterii sale și când ea făcea să tremure Europa. Silită de împrejurări fatale, Țara Românească trebuî în urmă să se plece să se recunoască supt protectoratul Turciei, iar nici odată a-i fi roabă". Cantacuzino în urmă adăogă : „Pentru ce Prusia, în loc d'a apăra interesele Porții, nu ia supt protecția sa Țara Românească, care ar fi mai mulțumită să fie suot protecția ei, de cât supt a unor state vecine tari și puternice, și prin urmare tot d'auna primejdioase pentru dânsa în rivalitatea lor. Prusia prin poziția sa geografică nu poate fi primejdioasă pentu Țara Românească, dar interesele, mai cu seamă cele comerciale, le-ar fi comune. Ea ar putea vinde Principatului produsele sale manufacturiane, și să primească în schimb produse brute. Mă mir cum marelui Frederic II i-a scăpat aceasta din vedere, și iată acum o ocazie care ți se înfățișază ca să faci

fericirea Prințipatului, întemeiat fiind pe interesele Prusiei, și eu crez că în împrejurările de acum, Domnia ta vei putea cu înlesnire să dobândești invoirea și razimul Porții pentru aceasta". Ioan Cantacuzino în urmă, cu curățenia de inimă ce îl caracterisă, făcù cunoscut acest cuvânt Prințului Potenkin.

Ministru Olandez, un bătrân slab ce ocupă postul de Ambasador la Constantinopol, erà mai de tot uitat de Cabinetul său. El își arată entuziasmul pentru tot ce erà oriental, iubià prea mult portul boerilor, și erà mândru că vorbește turcește. Gelos de înlluința ce Marchizul Luchizini începuse a dobândi între boeri, el începù a-i încredința că nu trebuie să deà nici un crezământ acestui Ministru, căci el nu are nici o instrucție de la Cabinetul său, de cât numai ca Țara Românească să se întoarcă Turcilor fără nici o condiție. Ministrul englez erà prea rece cu boerii și întemeià numai vorbele ministrului Olandez. Aceste împrejurări credem că făcură ca relațiile între boeri și Ministrul prusian să înceteze. Cu tot congresul, războiul se urmă, Suvarov amerința Brăila și Curg Vidinul. La 2 Iunie 1790, acesta

merse să ia Giurgiul, dar fù reîmpins până la Argeș de garnizoana turcească supt comanda lui Turnavitu, Leitenantul lui Mavrogheni, Garnizoana nemțească și locuitorii din București se spăimântară; Coburg trimise în grabă la Suvarov de cerù un ajutor de patru mii Ruși. Turcii atunci se traseră îndărăt și se închiseră în Giurgiu, și Rușciuc. Mavrogheni c'o nouă armată de Bulgari, Arnăuți și Sârbi trece Dunărea în Banatul Craiovei și înaintează oare ce; dar biruindu-se de Nemți la Calafat, în 26 Iunie 1790, el se întoarce în Bulgaria. Turcii eră pretutindene biruiți, Marele Vizir Assan Pașa, desperat că nu a primit încă poruncă să facă pace, se otrăvește singur. Succesorul său Celebi Assan Pașa de la Rușciuc, fiind vrășmaș vechiu al lui Mavrogheni, trimise din tabăra sa de la Șumla la Pelin lângă Șiștov, unde acesta se află, un Capigi Bașa, care îi taie capul. Aceasta fù răsplătirea ce primi Mavrogheni pentru cedința cu care slujise Porții! Ioan Cantacuzino în memoarurile sale, asigurează că: boerii esilați la Cipru, peste un an și jumătate viind la Nicopole, intrigară la noul Vizir spre a omori pe Mavro-

gheni, și că prin urmare aceștia ar fi fost pricina morții lui.

După plecarea Prințului Coburg din București, se trimise în locu-i un prieten al lui Cantacuzino, Generalul Conte Mitrovski, un om bun, drept și cinstit. Pacea eră aproape a se încheia în congres. Cabinetul austrian văzând că Țara Românească o să-i scape din mână și că îi mai rămâne d'abia o ocupație de vre-o șase luni, vrea încăi să-i smulgă bani și ceru a i se da birurile pe un an întreg înainte. Cantacuzino fù cel dintâi care se declară de față împotriva acestei cereri, întemeindu-se pe jurământul făcut. Nemții cerea mereu, Divanul răspundea că nu sunt bani; aceia ce înțelegând Impăratul oprì toate cererile.

Curând după aceia Nemții vrând să încheie socotelile lor cu Prințipatul pentru budget, numiră o comisie de revizie și o trimiseră la București. Iar Cantacuzino și boerii, întemeindu-se tot pe jurământul făcut, nu vrură s'o recunoască, pretextând că: este împotriva regulamentului Principatului și că Austria n'a dobândit țara prin puterea armelor, ci Românii au chemat-o ca pe o prietină; și comisia se desființă.

Pe când tot se urmă Congresul la Șiștov, Turcii, fără voia Austriacilor, începură să plutească pe marginea stângă a Dunării și să-și treacă oștirile la Brăila, aflându-se în războiu cu Rușii. Ministru turcesc la congres vrea să încredințeze pe ceilalți miniștrii ai Puterilor că ambele margini ale Dunării sunt ale Turciei, Ioan Cantacuzino avea de la unchiul său Mihai o colecție de toate hrisoavele de hotare date în deosebite vremi și întărite de hatișerifuri, prin care se lămuria pentru totdeauna hotarele țării. El trase o copie dupe aceste acte și le alătură pe lângă un protest din partea Divanului împotriva mincinoaselor dovezi ale Ministrului turcesc ce se află la Congres. Dar cea mai mare anevoință era ca să silească pe boeri să subscrie acest protest, fiindcă le era teamă de Turci. Cantacuzino atunci, desperând d'a putea altfel izbuti, căută un copist meșter și-l puse de subscrise pe Mitropopit, Episcopi și toți boerii, atât de bine încât însuși ei n'ar fi putut tăgădui. El a dat acest protest Contelui Mitrovski, care îl trimise îndată la Șiștov la Baronul Herbert, Ambasadorul Austriei la Congres și mare

prietin al Turcilor. Acest protest cu actele alăturate spăimântă pe miniștrii Turci. Herbert scrisese la Mitrovski că de ar fi fost în locul lui, el n'ar fi ertat să facă un asemenea protest, care îi răspunse că și el dacă ar fi fost în locu-i ar fi slujit pe Suveranul său cu mai multă cinste. Cantacuzino izbuti în dorința lui. Turcii nu mai puteau opri mișcările Rușilor și hotarele țării rămase nestrămutate. „Și în conștiința mea, zice el în memoarurile sale, crez că aceste iscălituri mincinoase nu trebuie a mi se impută, căci ele au slujit la folosul patriei mele“.

După aceia Cantacuzino se trimise din partea Divanului și a tuturor boerilor la Prințul Potenkin, ca să-l roage să nu uite interesele țării la încheierea păcii *), care îi dăde un răspuns [prea

---

*) Prințul Coburg dăde atunci lui Cantacuzino această scrisoare de recomandatie către Prințul Potenkin :

Mon Prince,

Le Grand Spatar de la Walachie Prince Kantakouzin, partant pour la Moldavie, vient de me prier de le recommander à la puissante 'protection de Votre Altesse.

nehotărit. Descurajat de aceasta, Cantacuzino se întoarce în patria sa, unde văzù cu părere de rău că boerii căută a se împăciui cu Turcii; de atunci el începuse a se îndoii de viitor. În sfârșit pacea de la Șiștov din 4 August 1791, între Nemți și Turci, sfărâmă cea din urmă a sa speranță. El văzù că țara

---

Je rends avec d'autant plus de plaisir la justice due à ce jeune homme que les qualités estimables dont il est doué, le mettent de toute façon bien au dessus de la plus part de ses compatriotes.

Charmé, mon Prince, que cette circonstance puisse me rapeller a l'honneur de son souvenir et me procurer l'occasion de réitérer a Votre Altesse les assurances les plus sincères de cet attachement et de la plus haute considération avec les quels j'ai l'honneur d'être

mon Prince

de Votre Altesse

le très-humble et très-obeissant serviteur

Pr. Coburg.

Au camp de Vacarest, 12 VII-br. 790.

A Son Altesse Mr. le Prince Feldmaréchal
Potenkin Tauritien.

va cădeă iar supt tirănia Fanarioților, pe care îi ură tare, deși după mumă-sa se rudiă cu multe din familiile lor ; pentru aceia cu inima întristată hotări a-și părăsi patria. Nevrând să mähnească pe bătrâna sa mumă, îi zise că o lasă pentru puțină vreme numai ; și eși din București în ziua în care intră Mihai Șuțu ce se orânduise Domn. Sosind la Iași merse de văzù pe Prințul Potenkin, care îl primi într'un chioșc o jumătate de cias departe de oraș. Când Cantacuzino intră la dânsul, îl găsi bolnav tare, culcat pe o lungă sofă în toată întinderea trupului său colosal, la picioare-i ședeă nepoată-sa, Contesa Branicica, născută Engelrad, și lângă dânsul pe sofă Leitenantul General Romanov, favoritul său. Bolnavul văitându-se neîncetat, când îl văzù d'abia pronunță aceste cuvinte : Când ai venit ? Ce mai fac p'acolo ? Cantacuzino se trase, și câteva zile după aceia vestitul Potenkin muri, și în locu-i se orândui cap al oștirilor Mihai Cahovski. Peste puțin sosi în Iași Contele Alecsandru Bezborotko cu deplină putere să facă pace sau să urmeze războiul. Cantacuzino nu știă ce să hotărească : să meargă în Austria sau în

Rusia sau să rămâe în Moldova. Un minut el se îndoii de n'ar fi mai bine să meargă la Constantinopol, unde să mijlocească ca cu vremea să se facă Domn Țării Românești. Ambiție ertată, când cel ce o are, posedează într'adevăr idei organice și mari pentru fericirea patriei sale, pe care nu le poate cu alt mijloc pune în lucrare! Dar în stârșit Contele Bezborotko, prin mijlocirea Generalului de Ribas, îl înduplecă să meargă în Rusia.

La 1791 Ioan Cantacuzino sosi la Petersburg, unde, după ce așteptă multă vreme făgăduințele lui Bezborotko, se primi în stârșit în armată ca Colonel de cavalerie ușoară. La 1796, Impărăteasa Ecaterina II, privind sărăcia lui, îl dăruie c'o moșie în Rusia nouă, și într'acelaș an el se trase din slujbă și se duse la acea moșie în guvernământul Hersonului, pe marginea dreaptă a râului Bug, în fața Bosnecencului, unde, împreună cu frate-său Nicolae ce-l însoțise în Rusia, întemeie târgul Cantacuzinca. După aceea, întorcându-se la Petersburg, mai petrecu acolo vre-o patru ani și la 1813, veni la Odesa, unde șezu până la 1818,

trăind în mare intimitate cu Guvernorul general Duca de Richelieu. În acest an Cantacuzino, sătul și ostenit de lume, se trase la moșia lui. Acolo, în pustiile Rusiei, el petrecu 11 ani, ca un adevărat filosof, posedând o mare bibliotecă, primind deosebite jurnale străine, el redijă mai multe memoaruri interesante pentru Țara Românească și la 3 Iulie 1828 muri în brațele nepoților și se îngropă în grădina sa într'un loc ales de dânsul de mai nainte.

Spătarul Ioan Cantacuzino n'a fost nici odată însurat, toată dragostea lui o concentrase asupra fratelui său și a fiilor acestuia. El era de-o talie de mijloc, avea o figură spirituală și plăcută, dar stricată în junețea lui de vărsat. Caracterul lui era drept, statornic și cam original; el își iubiă mult patria și multă vreme a visat libertatea ei, a Moldaviei și a Greciei. Ca toți strămoșii săi, începând cu Șerban Vv. Cantacuzino, el a căutat razimul Impărațiilor străine, ca să ridice patria sa; dar, aci vedem că s'a înșelat. Într'adevăr, pe la sfârșitul veacului al XVII și în veacul al XVIII, noi avurăm patrioți, oameni vrednici și cu bună credință, dar ei luară un drum greșit, ale

căruia rele efecturi ne eră dat nouă acum să le simțim. De la moartea lui Matei Basarab (1654) și mai cu seamă de la Șerban Vv. Cantacuzino (1679-1688), Domnul și boerii se izolară de popor, aceia ce făcū pe acesta să fie indiferent la glasul lor. De atunci patrioții noștri, uitând experiența veacurilor, care ne dovedește lămurit că nici odată o nație nu se poate mântui de cât prin sine însuș, perzând cōnființa în puterile sale, începură a cerșitori ajutor de la străin. Aristocrați, ei se uită împrejurul lor, vedeă oameni corupți și degradați și strigă cu desperare: „Unde sunt acum vitejii lui Mircea, Vlad Țepeș, Radu dela Afumați și Mihai?”. Ei nu priviă jos, prea jos, poporul care se târă la picioarele lor și se munciă ca să le hrănească lenea; ei nu gândiă că din acest popor au eșit toți acei viteji; că el a mântuit țara într’atâtea rânduri și că ar mântui-o, dacă ei făcând un apel la dānsul, l-ar fi interesat la pricina țării, și i-ar fi dat drepturi și o patrie a apără. Ei nu știă ce poate face un popor cât de mic, când își apără ale sale, și când e aprins d’o sfântă și nobilă idee. Ei nu știă încă nici acestea că chiar în sufletul acelor

oameni amorțiți de o lungă tiranie, orbi sau corupți, este un glas ascuns, care le vorbește neîncetat de adevăr, virtute.... și care la trebuință îi preface în roi...

(După *Magazinul Istoric I*, 1845).

Isvoarele acestei biografii sunt : Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, t. 2, p. 60-62 ; Fotino, t. 2, f. 360-376 ; *Geneologia Familiei Cantacuzino*, scrisă la 1787 de Banul Mihail Cantacuzino, și *Memoarurile lui Ioan Cantacuzino*, manuscrise în rusește, ce mi s'au împărtășit de nepoții și moștenitorii săi ce locuiesc în Rusia.

N. B.

II

IOAN TĂUTUL

Mare Logofăt al Moldaviei

Între cetățenii ce au ilustrat Moldavia, a fost unul și Ioan Tăutul. El se trăgea dintr'o familie din cele mai vechi ale Moldaviei. Eră un om d'un caracter original și d'o mare capacitate. Politic îndemănat; cunoscând prea bine limba grecească, latinească și poloneză, el dobândi favorul lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldaviei, care îi dăde Logofeția mare, ministerul cel mai însemnat al țării, și îl întrebuință în mai multe ambasade. La 1501, el merse în Polonia de încheie pacea între Ștefan Vv. și Albert Regele Poloniei. Acesta atunci îi dăru mai multe sate de la margine, anume

Câmpulungul rusesc, Putile, Răstoacele, Vijnița, Ispisul, Milier, Vilivcea, Carapuciul, Iamistia, Viscăuții și Volona, având hotar apa Cirimușul.—La 1504, murind marele Ștefan Vv., viteazul vitejilor, se urcă pe tron fiul său Bogdan Vv. Acesta, după povățuirea ce-i dedese tată-său, trimise pe Logofătul Tăut cu un plocon de zece pungi de bani și însoțit de o ceată de pedestrime, ca să meargă la Sultanul Turcilor, să-i închine Moldavia. Se zice că intrând Tăut în sala marelui Vizir, își trase cismele și le dete slugii sale, poruncindu-i să le ție în sală înaintea lui, de care lucru mirându-se Vizirul, îl întreabă: nu cumva îi e teamă să nu i le fure cineva. — „Nu știu, răspunse el, dar mi se pare că cu niște oameni cari vor să aibă tot, trebuie să păstrăm tot ce putem“. N'ai să te temi de nimic, îi răspunse Vizirul, noi acum suntem prieteni, iar nu vrășmași. „Doresc, zise Tăut, c'această prietenie să păstreze capul ca și picioarele.“

După aceia Vizirul, puindu-l să șează pe o sofă lângă dânsul, i-au adus, după obicei, cafea. El, necunoscând încă acea băutură, au turnat-o deodată pe gât strigând: să trăiască Impăratul și Vizirul.

În urmă se înfățișe și înaintea Sultanului Suleiman și îi declară că vine din partea Domnului său și a poporului Moldav să închine Înălțimei sale ambele Moldavii *), cu condiții cinstite, iar mai cu seamă religia să fie păzită, fără cea mai mică vătămare. Sultanul se bucură mult văzând că Moldovenii, a căroră puternică sabie o simțise de multe ori Turcii, vin singuri să se plece puterii sale. El primi toate condițiile și dete solumui un act formal subscris cu mâna lui ca să-l ducă Domnului său la Suceava. În acest act se cuprindea — că Moldovenii, supuindu-se de bună-voia lor Împărăției otomane, voința Sultanului e ca bisericile și religia lor să fie nevătămată; țara să se administreze după legile sale; Domnul să nu fie dator la alt, de cât numai să trimită în toți anii Înaltei Porți 4000 galbeni, 40 iepe și 24 șoimi; și acestea supt titlu de dar (peșcheș) **). După

---

*) Moldavia de țara de sus și de țara de jos. Cea dintâi cuprindea de la Iași în sus până la Carpații Transilvaniei și la Snetin, oraș din Polonia. A doua se întindea de la Iași în jos până la Dunăre și Marea-Neagră.

*) Această diplomă s'a păstrat în arhiva Moldaviei până în anul 1686, când, viind în Iași, Re-

acea Sultanul dăruì lui Tăut cele zece pungi de bani ce-i adusese din partea lui Bogdan-Vv. Cu acești bani, întorcându-se în patria sa, el zidi o biserică de piatră foarte frumoasă în satul Bălinești, în ținutul Sucevii, pe Siret. El a mai zidit în Constantinopol un palat supt numirea de Bogdan-Sarai sau Palatul Moldovenesc, în care erà și o biserică cu numele Sf. Nicolae.

În anul 1511 a murit Ioan Tăutul Logofătul **).

(După *Magazinul Istoric I*, 1845)

---

gele Poloniei Ion Sobiesky au scos-o și au ars-o în piață, adresând poporului adunat pompoasa declarație : Priviți, cum Regele Poloniei vă mântuește de jugul turcesc.

**) Isvoarele acestei biografii sunt: *Cronicele lui Miron Costin și Ioan Neculce, și Histoire Othoman*, par D. Cantemir, t. 2, p. 302, 361, 369, 372; 373 (Paris 1763).

Postelnicul CONSTANTIN CANTACUZINO și soția
lui ILINA, fata lui Radu-Vodă Șerban
(Portrete murale la Mănăstirea Hurezi)

www.dacoromanica.ro

III

POSTELNICUL COSTANDIN CANTACUZINO

Nici un veac nu va fi vre-o dată într'ată des-
moştenit de ceriu, în cât să-ne înfăţişeze neamul
omeneşc ast-fel precum îl vreă despotismul. Ura
asupriei, fie în numele unuia, fie în numele tuturor,
a trecut din vârstă în vârstă : viitorul nu va trădă
această frumoasă cauză. Totd'auna se vor afla oa-
meni pentru care dreptatea este o necesitate, apăra-
rea slabului o trebuinţă. Aceşti oameni n'o vor lăsa
tot d'auna a să povăţui de această impulsie măreaţă.
Mulţi vor suferi, mulţi vor perî poate ; dar pămân-
tul cu care se va uni ţărâna lor, va săltă prin această
ţărână, şi va crăpă curând sau târziu.

Benjamin Constant.

În cea din urmă jumătate a veacului
al XVI, la Anhiâl, în Turcia, se află un
neguţător c'o mare reputaţie, ale căruia
posesii să întindeau până la ţarmurile
Durării. Acest om, poreclit de Turci Şei-

tan-Oglù (Fiul Dracului) se numia Mihai Cantacuzino. După ce acesta se sugrumă la 1575 de sultan Selim I, celelalte membre ale familiei lui, temându-se de tirania turcească, fugiră la insula Creta, ce să stăpâniă atunci de Venețiani. D'acolo cinci frați Cantacuzini ce singuri rămaseră, ridică toată această familie, dobândindu-și cu vreme ertare de la Poartă, se întoarseră în Constantinopol *). Aci este cunoscut că ei se despărțiră : cel mai mare, Mihai, a rămas în Constantinopol ; cel d'al doilea, Dimitrie, s'a dus în Crimeia și s'a turcit ; alți doi, anume Toma și George, s'au dus la Moldova și cel mic, Constandin, a venit în Țara Românească în domnia lui Radu Mihnea Vv. **). Numele ce purtă și caracterul lui blând și cinstit făcù pe acest Domn și pe succesorii lui a-l primi în slujbele Statului. Matei Basarab, urcându-se pe tron, îl luă în favor, îl făcù Postelnic mare și îl însură

---

*) . După un act aflat de Generalul Mavru la Mesemyria.

**) . Genealogia Familiei Cantacuzino arată cu greșală că el ar fi venit la 1631, în domnia lui Matei Basarab,

cu Ilinca, fata lui Radu Șerban Vv. *).

El avu de la dânsa șase fii, anume : Drăghici, Șerban, Constandin, Mihai, Matei și Iordache ; și șase fete, pe care le-a măritat trăind el. Cea dintâi după Banul Vintilă Cornescu **); a doua după un Țărgariu ; a treia după Papa Brâncoveanu ; a patra după Spătarul Pană Fi-

*) Unii din istoriografii noștri au zis că Radu Șerban Vv. au fost ginere lui Mihai Vv. Viteazul. Aceasta nu e adevărat. Radu Șerban a avut soție pe Elena, fata jupânesei Maria de la Coiani și a lui Udriște Vistierul, feciorul bătrânului Vornic Drăghici de la Mărăcineni. Cu această soție Radu Șerban au făcut două fete : Elena și Ana (Constandin Basarab fiul lui au fost bastard). Cea dintâi s'a măritat după Constandin Cantacuzino, și a doua după Pătrașcu, fiul lui Mihai Vv. Viteazul, cu care a avut numai o fată, anume Elena, care după moartea tată-său Pătrașcu, întorcându-se cu mumă-sa în Țara Românească la 1644 s'a căsătorit cu Eustratiu vtorî Vistier și de la care n'au rămas nici un copil.—Acestea le-am descoperit din mai multe acte particulare, care, neavând alt interes istoric, am socotit de prisos a le mai reproduce.

**) Familia Corbeanu, una din cele mai semnate ale țării, s'a stins în 1748 în persoana Slugerului Constandin Corbeanu. Corbenii din urmă n'au fost adevărați ; ei s'au tras din Maria soția acestuia, care, căsătorindu-se în urmă cu un Grec fără nume de familie, i-a dat ea numele de Corbeanu.

lipescu; a cincia nu se știe după cine și a șasea după un boer de familie Costin. Constandin Cantacuzino, înavuțit de moștenirea socrului său și de ceea ce-i dedese cumnatu-său Constandin Basarab Vv. *), aliat cu cele mai mari familii ale țării, prin însurarea fiilor și fetelor lui, bucurându-se de o mare popularitate în patria sa adoptivă, trăi o viață fericită în curs de mai mulți ani. Dar ciasul răștriștei sună pentru dânsul. — La 1658, maziluindu-se cumnatul său Constandin Basarab Vv., un grec obscur Mihnea Vv. se trimise Domn de la Poartă, vrășmaș a lui Constandin Basarab, care îl turburase în cele dintâi luni ale domniei lui, năvălind în țară. Mihnea Vv. începù a prigonì pe Cantacúzino. Acesta atunci își dete demisia de Logofăt mare și se trase la moșia lui la Filipești, supt chezășuirea în scris a Domnului că-l va lăsa să se odihnească în pace. Câte-va luni după aceia Domnul, primind pe boeri, căci nu voiseră să se plece a se

---

**). După moartea acestuia și a Doamnei Anii soția lui Pătrașcu și a fie-sii Elenei, în familia lui Cantacuzino se concentrează trei stări însemnate: a Mărginenilor, a Craioveștilor sau Basarabeștilor și a lui Mihai Vv. Viteazul.

răsculă asupra Porții, măcelări pre o seamă dintr'ânșii. În urmă trimise pre marele Armaș Dincă Sârbul la Târgoviște să omoare pe Banul Preda Brâncoveanu, și pe Căpitan Odor cu ostașii din Târgoviște și cu Plăiașii Ialomiții la Filipești ca să omoare pe Cantacuzino și pe gineri-său Spătaru Pană Filipescu. Cantacuzio, trăind retirat, nefiind amestecat în sfaturile boerilor, nu bănuia nimic din partea Domnului, și cu atât mai mult că doi fii ai lui se află cu slujbă credincioasă lângă Domn: Drăghici, care era trimis ambasador în Ardeal, și Șerban, care era Postelnic. În 16 August 1659, într'o Marți dimineața, isbiți fără de veste la casele lor, Cantacuzino și Filipescu d'abia avură vreme să fugă. Goniți două zile și două nopți prin munții Prahovii, ei însfârșit fură norociți a scăpa în Brașov. Deși Cantacuzino dăbândise cu vre-o patru ani mai nainte un hrisor de la Prințul Transilvaniei George Racoți, că la întâmplare d'a veni el în acea țară să-i dea toată protecția, dar cunoscând alianța acestuia cu Mihnea Vv. s'a temut și a trecut în Moldova cu toată familia lui, scriind și fiului său Șerban de a fugit de la Mihnea Vv., când acesta era cu

tabăra la Sibiiu, și a venit lângă tată-său la curtea lui George Ghica Domnul Moldaviei. Domnul, măhnit că nu a putut pune mâna pe acești boeri, scrise la Poartă, pârându-i că sunt haini și revoluționari. În urma acestei pări Vizirul Kiupruliul trimete doi Capigibași de rădică pe Constandin Cantacuzino din Moldova și îl duse la Constantinopol. Acolo el a eșit înaintea Divanului împărătesc de s'a judecat cu boerii trimiși de Domn Kapichihaele într'această pricină, anume : Colcea Doicescul, Necula Sofianu și alții. Apărarea lui a fost atât de frumoasă, încât a tras în parte-i pe toți miniștrii Turci, care mai întâi îi eră împotrivitori, câștigați fiind de banii Domnului. De atunci Cantacuzino dobândi o mare considerație la Poartă.

Pe când acestea se treceă în Constantinopol, Mihnea Vv, stăruind în părerea sa, cu toată împotrivirea boerilor, mai omori o samă dintr'înșii și se revoltă împotriva Porții, măcelărind pe toți Turcii ce se află în Târgoviște și București.

Unii din istoriografia noastră, cuprinși de un nobil entusiasm pentru or ce faptă privitoare la independența patriei, ținta statornică a Românilor din toate timpu-

rile, au osândit pe boeri, învinovățindu-i de lașitate, căci nu s'au unit cu Domnul împotriva Porții. Socotința noastră este că această musturare nu e meritată. Într'adevăr, care eră starea țării de atunci? Care eră șansele de izbândă ce aveă Mihnea? Aveă el oare talentele trebuincioase ca să pue bine în lucrare un plan ce avuse mărimea a face? Iată întrebările ce istoriografia trebuie să deslege și soluția ar fi fost în favorul boerilor. Căci la aceste întrebări, istoria ar răspunde: Turcia atunci, supt administrația vestitului Vizir Chiuprului se împuternicise, iar țara eră slăbită de războaiele ce Matei Vv. Basarab ținuse cu Moldovenii și Cazacii, de nenorocitele răscoale ale ostașilor și plină de oștiri turcești și tătărești, care treceă în Transilvania. Singurul ajutor al lui Mihnea eră Racoți, -- Racoți care după catastrofa din Polonia, întorcându-se în țara lui, se află într'o poziție foarte critică: Ardelenii ne mai vrându-l! Domn și aflându-se cu puțină oștire strâns de aproape de Turci. Cum că Racoți și Mihnea n'aveă talentele trebuincioase pentru o asemenea mare întreprindere, faptele au dovedit. Căci în loc să-și concentreze puterile ca

să cază de odată asupra Turcilor, ei și le-au răschirat trimițând pe Constandin Basarab c'o oștire de 30.000 Români și Transilvani să coprinză pe seamă-i tronul Moldaviei. Pentru aceea un judicios Cronicar a avut dreptate să zică: „Cum se vede nebunește umblă Racoti ca și Mihnea Vodă și Constandin Vodă, că nu caută să-și isprăvească întâi treaba lui din Ardeal cu Turcii, apoi să se apuce de Domniile aceste, ci vrea să facă mai multe trebi de odată, și pe urmă nici una n'au putut isprăvi: că răschirându-se oștile prin Țările Românești și Racoti rămânând cu oaste puțină, având războiu cu Turcii la Giula, l-au biruit *)“.

Mihnea Vv. aflând de odată învingerea de la Giula, și cea de la Iași a lui Constandin Basarab, pierdù curagiul, își părăsi armata și fugi în Transilvania.

Acestea care le aduserăm noi aci, ca să escusăm purtarea boerilor într'această împrejurare, mărturisim că n'am făcut-o mișcați de vre-o simțire de dragoste sau binevoință cătră dânșii, dar căci am socotit că aceasta este adevă-

---

*) Cronica lui Constandin Căpitanul.

rul istoric. În cât pentru aristocrația noastră, noi care studiem de atâta vreme istoria patriei noastre, suntem convinși mai mult de cât ori care, că egoismului, mărșavei ambiții și lașității ei, țara a fost datoare toate suferințele sale.

După fuga lui Mihnea Vv., Constandin Cantacuzino se întoarce în țară. George Ghica I se orânduise Domn. Acesta după o domnie de 9 luni și 10 zile se văzu într'o zi pus în hiare de Mustafa Pașa de la Silistra și pornit la Constantinopol, supt pricinuire, zic unii, că n'a plătit haraciul la vreme, iar alții că vrea să fugă la Nemți.

„Atuncea, zice un cronicar, eră Impărăția la Odriu (Adrianopol) și s'au întâmplat de au fost acolo și Constandin Postelnicul Cantacuzino, fiind chemat de Vizirul ca să-l întrebe de zăbava haraciului, cum au fost lucrul, și-l pedepsiă zicând că au făcut Ghica Vodă și Românii meșteșug (vicleșug) și rușine Impăratului de n'au adus haraciul de vreme și cum Impăratul biruește de la Răsărit până la Apus și nu este altă țară mai rea de cât Țara Românească, că nu apucă o nebunie să se potolească și alta se ridică. Și îndată porunci Vizirul gi-

nere-său Mustafa Paşa să vie aicea în țară să fie Domn, adecă Paşe, si rândui 4000 de Turci să vie cu dânsul și au poruncit să omoare și pre Ghica Vodă. Iar Constandin Postelnicul, bunul creștin și vrednicul de slujbă, el dacă înțelese de aceasta, mult plângea și se văitâ pentru săraca de țară, cum va să-și piarză legea și sfintele biserici, să se facă meceturi turcești, și-și căută ajutor într'o parte și într'alta, și pe nimenea nu-și găsi, fără cât pe cel puternic Domnul nostru Isus Hristos, care întări inima robului său Constandin Postelnicului, și vitejește cuteză de intră la Vizirul Kiupruliul și cu mare groază deschise gura lui și cu multe lăcrămi i se rugă, ca să se mai milostivească încă odată pentru Țara Românească să-i erte greșeala, prinzându-se tare că nu vor mai face ce au făcut, ci vor dà haraciul la vremea lui, și multe ca acestea zicea, aducându-i aminte în tot chipul. Atuncea dete Dumnezeu de-și contenî Vizirul mânia și îndată opri pe ginere-său Mustafa Paşa să nu vie în țară. Că pentru voia lui Constandin Postelnicul a ertat și pe Ghica Vodă de moarte, și pe Țara Românească de greșeală. Căci

pe acest Constandin Postelnicul foarte îl avea Kiupruliul iubit, căci îl aflase că grăește drept și ține cu raiaua Impăratului și pohtește binele săracilor. Avut-au această săracă de țară noroc cu acest om bun, care stă în toată vremea pentru binele ei și îl durea în inimă de creștinătate și de pământul Țării Românești, ca să nu-l piarză, că și el eră moșnean în țară, cu case și cu altele ca și alți boeri... *)

După ce Cantacuzino izbuti d'a depărta d'asupra țării răul ce o amerința, Vizirul îl întrebă dacă voește să primească Domnia, aceia ce el refuzând, îi porunci să-i recomande pe cine va vrea el să-l facă Domn. „Atuncea, înțelegând aceasta Domnii greci Țarigrădeni, adăogă cronica, făgăduia bani mulți și îl rugă să facă pe unul din ei Domn. Iar el știind că sunt Greci, avani și încărcăți de datorii, nici unuia nu îngăduia pentru binele țării ca să o prade și să o jefuiască, cum sunt ei învățați **). Gligorașcu Ghica, fiul fostului Domn, aflându-se la Constantinopol, scrise și el

---

*) Cronica lui Tudosie Stoian.

**) Cronica lui Tudosie Stoian.

lui Cantacuzino, rugându-l să-l facă pe el Domn, făgăduindu-se că îi va fi ca un părinte și nu va eși din cuvântul lui. Cantacuzino socotind că acesta, fiind născut în Moldova, cunoscând obiceiurile, limba și starea țării, este cel mai bun din câți pretendenți se află, îi scrisese să vie la Adrianopol. Acolo viind, Cantacuzino, după ce dobândi de la dânsul un înscris, prin care să jură că-l va privi ca p'un tată, îl duse de sărută poala Împăratului și dobândi steag la domnie.

După această ceremonie, Constandin Cantacuzino se duse la Constantinopol ca Capichihaia al Domnului. Grigorie Vv. încă nu se întorsese în țară când primi veste că Poarta să căește că a scăpat ocazia să facă în țară pašalâk și că se încearcă din nou a îndeplini vechea ei dorință. Aceasta ni se lămurește din scrisoarea Domnului, adresată atunci către Capichihaele sale. Cantacuzino prin influența sa lângă miniștrii Turci, mântui de a doua oară țara și apoi se întoarse la casa sa, unde refuzând orice dregătorie, trăia retras după făgăduința Domnului, petrecându-și viața în faceri de bine.

Grigore Ghica Vv. nu era lipsit de

oarecare calități bune, și în cele dintâi vremi se arată un Domn vrednic. Iar în urmă, având nenorocirea să-și dea încredere la niște oameni răi, jafurile și abuzurile începură. Constandin Cantacuzino din locul său de retragere adesea făcea Domnului observații. Aceasta simțind-o curtezanii hotărîră să îl mântuească de un censor incomod, ca să poată și ei mai fără sfială prăda poporul. Între dânsii se deosebiră două vase rele, cum îi numesc cronicile : unul numit Vornicul Stroe Leurdeanul *) și celălalt

---

*) Vornicul Ivașcu Golescu a avut numai două fete, pe care Matei Vv. Basarab, neavând copii și fiind văr bun cu dânsle, le-a făcut fete de suflet [după Genealogia Familiei Cantacuzino însă, aceste fete eră lui Matei Vv. nepoate de sor]. Pe una a măritat-o după Preda, fiul lui Danciu Brâncoveanu, iar pe a doua, anume Vișa, după Vornicul Stroe Leurdeanul. Acesta a mai avut un frate anume Matei, carele mergând la Camenița a murit neînsurat. Din Vornicul Stroe a rămas numai un fiu ce s'a numit Spătaru Radu Golescu și a ajuns în urmă o persoană istorică. Acesta a avut numai trei fete : pe muma Bălăcenilor, muma Prăscovenilor și pe Ana, care, însoțindu-se c'un Știrbei, a făcut pe Banul Radu Golescu, tatăl Goleștilor din zilele noastre. — Notă păstrată în familia Golescu.

Cămărașul Dimitrie *). Ambii aceștia eră datori existența lor lui Cantacuzino. Pe cel dintâi îl scăpase în două rânduri de la moarte și în urmă își făcuse pe fata lui noră, măritând-o după fiul său Șerban Cantacuzino. Pe cel d'al doilea îl adusese din Constantinopol, îl crescuse, îl boerise și îl ținea încă în casa lui. Aceștia, nesocotind datorințele ce aveă către dânsul, hotărîră să-l piardă. Rămânând ei Caimacami în lipsa Domnului, care însoțise oștirea turcească în Ungaria la asediarea cetății Uivarul, făcură complot împreună cu Doamna Maria și scrieră lui Grigorie Vv. în tabără pără mincinoasă, cum că Cantacuzino îl părăște că este hain cătră Turcii de pre marginea Dunării, că nu bagă în samă pe Doamna, luând-o în răs, că oprește țara să dea bir și alte multe. Intorcându-se Domnul în țară, Leurdeanul nu încetă a-i scrie înprospătându-i pără și povătuindu-l ca ne mai întâlnindu-se cu Canatcuzino, cum va sosi în Capitală,

---

*) Acest Dimitrie după cronice eră lui Cantacuzino nepot de văr premare. Iar după Genealogia Familiei Cantacuzino el îi eră nepot de frate, fiind fiu al lui Mihai Cantacuzino din Constantinopol. El ajunsese în urmă și Domn în Moldavia.

să trimeată să-l omoare fără de veste*). Grigore Vv. se plecă acestor povețe, uită îndatoririle ce aveă către Cantacuzino, și cum ajunse la București trimise noaptea dorobanții de-l ridică din așternut și îl duseră la mănăstirea Snagov. Eră Sâmbătă spre Duminică 20 Decembrie 1664. Acolo, îngenunchindu-l înaintea icoanelor, îl lăsară să asculte leturghia ; după aceea se precestuî ; și seara pe la cină îl omorîră în trapezaria mănăstirii. Trupul lui îl ridicară soția sa și copii și-l duseră de-l înmormăntară la mănăstirea lor la Mărgineni. — Vestea acestei crime a Domnitorului răsună cu durere în toată țara. Cronicarii timpului mai toți jeluesc moartea lui Cantacuzino. „Toată țara îl plânge, zic ei, că au pierdut un stâlp carele sprijiniă toate nevoile țării. Plângu-l săracii că au pierdut mila ; plângu-l că au avut de la el multă căutare și tuturor le-au părut

---

*) Genealogia Familiei Cantacuzino și toate cronicile aceluî timp, afară d'a lui Constantin Căpitanul. care se vede a fi prea ostil Cantacuzinilor, mărturisesc că Domnul nu s'a întâlnit cu Cantacuzino și tac despre răscoala ce Șerban vrusese să facă în țară. Constantin Căpitanul arată dimpotrivă (vezi acea cronică),

rău de moartea lui și creștinilor și păgânilor“.

Domnul încă peste vre-o câteva zile coprins fiind de mustrare de cuget pentru fără de legea sa se arată înaintea Mitropolitului și ingenunchind în fața icoanei declară că Cantacuzino n'a fost nimic vinovat și blestemă amar pe cei ce l'au povățuit să-l omoare.

Moartea lui Cantacuzino avu rele urmări pentru țara noastră. Fii lui, vrând să-i reabiliteze memoria și să-l răzbune deteră pricină de se despărți toți boerii în două partide, care sfâșiară țara și o aduse la mare ticăloșie. La Ianuarie 1665 Grigorie Ghica Vv. fugind în Țara Nemțească, Constandin, al treilea fiu al Postelnicului Cantacuzino, se luă după dânsul și după ce îl trase în zadar pe la judecată la Curtea Austriei, întâlnindu-l în sfârșit în Veneția, dobândi de la dânsul o carte, prin care afurisiă pe Leurdeanul, mărturisind că el l-a îndemnat la acea crimă, cum și trei scrisori autografe ale lui Leurdeanul către Comisul Constandin Vărzarul, scrise pe când acesta se află în tabără lângă Domn și Leurdeanul Caimacam, prin care îl șiliă să facă în tot chipul să înduplece

pe Domn să omoare pe Cantacuzino. Dintr'altă parte frații Cantacuzini ce rămăseseră în țară, dobândind de la obșteasca Adunare a țării un act măturisitor de nevinovăția părintelui lor, în care se vede iscălit și Leurdeanu, și altul de la Partenie Patriarhul Constantinopolului și de la Sinod întărindu-l și mărturisind asemenea. Cu aceste acte și cu scrisorile dobândite, cum și cu un alt act dela următorul Patriarh al Constantinopolului Metodie *), ei cerură de la Radu Leon Vv. ce se orânduise Domn, ca să dea în judecată pe Leurdeanu. Dar Domnul, cu toată trebuința ce aveă de Cantacuzini, nu-i iubiă într'atât cât să se strice cu partida opozantă. Pentru aceia ei nu dobândiră atunci de cât numai un act din partea Domnului, care asemenea constatăză nevinovăția părintelui lor. În acelaș an (1669), mazilindu-se Radu Leon Vv., Vornicul Antonie de la Popești din județul Prahova, se urcă pe tron. Canta-

---

*) Aceste cărți ale Patriarhilor, necuprinzând nimic mai deosebit de cât aceia ce se cuprinde în actele ce reproducem, le-am lăsat. Ele se află în original la D. Căpitanul Constandin Cantacuzino.

cuzinii găsiră acum ocazia și se porniră cu plângere către Domn. Cererea lor fû primită și se hotărî ca Leurdeanu să se dea în judecata obșteștei Adunări a țării, care, după vechia noastră constituție, aveă drept să judece în pricini de vini mari și de stat, întocmai ca Camerele Pairilor de acum din Franța și Englitera. În urma acestora se și strânse obșteasca Adunare în sărbătorile Paștelui în Divanul cel mare, Aprilie 20 anul 1669, unde eră adunați, după obicei, Mitropolitul, Episcopii, Egumenii de pe la mănăstiri, toți boerii mari și mici și norod mult. Acolo mai întâi Mitropolitul adresă Adunării o carte, păvățuind pe toți care cunosc pricina a mărturisi adevărul. Leurdeanul într'untăiu tăgăduia tot. Când îi arătară scrisoarea Ghicăi Vv., prin care îl mărturisiă de vinovat, el răspunse că Ghica Vv. poate să scrie ce-i va fi voia, iar el nu știe nimic despre aceasta ; iar când Cantacuzinii scoaseră scrirorile lui către Vărzarul, el nu mai putû tăgădui și se mărturisi de vinovat. — Curata destăinuire a acestui scelerat de intrigile ce făcuse ca să omoare pe Cantacuzino, răsculă o mișcare de ură în toată Adunarea a-

cea numeroasă. „Atuncea îl cunoscără toți, spune cronica, și-l batjocorî și mari și mici, și-l suduiă muerile și copii“. Adunarea îl osândi la moarte, ca pe un omorîtor și îl dete pe mîna Armașilor să-l omoare. Cei răi sunt tot d'auna lași. Leurdeanul cu toate bătrînețele lui iubi viața. În acea nevoie văzându-se, el căzû cu rugăminte la Postelniceasa Elena Cantacuzino și la fii ei să-l erte și să se roage la Domn să-l lase în viață. Rugămintea lui se ascultă. Domnul îi ertă viața supt condiție ca să se călugărească tot la mănăstirea Snagov, unde îl omorîse pe Cantacuzino și să plătească jaful ce făcuse casii lui. Atunci îl scoaseră cu mare necinste din Adunare și punându-l numai în antereu cu răvașele de trădare spânzurate pe piept într'un car cu doi boi, îl plimbară prin târg și apoi îl duseră la mănăstirea Snagov. Spun că văzându-se Leurdeanul că-l călugăresc fără de voia lui, când auzi punându-i numele de călugărie Silivestru, strigă cu furie: Ba mai bine Mahomet!

Astfel se răsplăti nevinovata ucidere a Postelnicului Constandin Cantacuzino. Această răzbunare însă atîta mai mult

desunirea și furia partidelor și țara trebuia să sufere mai multă vreme din pricina lor.

[După *Magazinul Istoric I*, 1845],

Isvoarele acestei biografii, afară de actele aici alăturate (în Magazin sunt publicate și actele întrebuințate, cari s'a găsit de prisos a se mai reproduce și aci. *N. Ed.*), și citate, sunt Cronicele lui Tudosie Stoian, Constantin Căpitanul, altele anonime și Genealogia Familiei Cantacuzino.

MIRON COSTIN

Portret mural în biserică de la Todireni

IV.

LOGOFĂTUL MIRON COSTIN

Istoricul Moldaviei

Numele lui Miron Costin este vestit atâta prin Istoria Moldaviei ce ne a lăsat, cât și prin tragica lui moarte. Căci și el asemenea au cinstit știința, și au dat frumos exemplu în acele triste timpuri, pierzându-și viața pentru binele omenirii. Cronicele Moldaviei pomenesc de dânsul mai întâiu la anul 1675, în domnia lui Dumitrașcu Cantacuzino, când el, fiind Vornic mare de țara de sus, fû trimis în două rânduri în Polonia pentru tratații de pace. Un an după aceea Moldovenii se mântuiră de Dumitrașcu Cantacuzino, mazelindu-l Poarta, și Antonie Ruset se urcă în tron. Acesta eră un om bun și milostiv. Miron Cos-

tin însă în domnia lui se aruncă în opoziție și la 1678, după întoarcerea Domnului din expediția de la Cehrin din Țara Căzăcească, unde însoțise pe Vizirul cu oștirea turcească, el, împreună cu Buhuș Hatmanul, îl pârîră la Vizirul și izbutiră a-l mazili. Un cronicar povestind această faptă necuvenită, de vreme ce țara eră mulțumită de Antonie Vv., pomenește numai de Buhuș Hatmanul, iar pe Miron îl trece supt tăcere, zicând: „și altul, pe care treacă-l condeiuul meu, căci l-am văzut osândit perind nevino-vat de alți Domni“. Miron dimpreună cu alți boeri însoți pe Antonie Vv. în mazilia lui la Constantinopol și intrigă mult să se numească Domn Duca Vodă, prietenul său. În 6 Decembrie 1678 Duca Vv. se urcă pentru a treia oară pe tronul Moldaviei. În această Domnie el își des-văli mai mult caracterul său. Rău, pismătăreț, îndelungariț la mânie și lacom la avuție, având încă și pismă veche pe Moldoveni, căci îl goniseră din țară în a doua lui domnie, el începù îndată feluri de asupriri, scoțând dări peste măsură și prigonind pe mai mulți boeri. „El eră, zice cronica, și Domn și Vistiernic mare, și neguțitor și vameș, că

oată hrana tuturor o luă el de o pre-
cupetia". Pe atunci în Moldova tirănia
se suferia în tăcere. Așa nu trecu
mult și o sumă de boeri, între care Va-
ile Gheuca Vistiernicul cel mare, Gheor-
ghiță Bogdan vel Jicnicer și Slugerul
Lupul, făcură complot ca să omore pe
Domn și pe Logofătul Miron Costin și pe
Hatmanul Buhuș, cari aveă nenorocirea
fi miniștri. Trădați de timpuriu, ei plă-
iră cu capul îndrăzneala lor.

În 1683 Aprilie 20, Duca Vv., din po-
unca Sultanului, plecă cu două mii oa-
neni pedestrime să însoțească armata
turcească ce mergea să ia Viena. Lo-
gofătul Miron îl însoți împreună cu alți
boeri. Domnul cu oștirea sa trecură prin
ara Românească la Rușava și de a-
colo, prin Sebeș, Logoș, Timișoara, Sar-
aș, Solnoc peste apa Tisa și apoi au
ecut Dunărea pe la Buda, unde au a-
pus pe Șerban Vv. Cantacuzino, Dom-
ul Țării Românești, și împreună se du-
eră în tabăra Vizirului la Ston-Beligrad;
apoi porniră cu toți spre Viena.

Pe când Duca Vv. cu armata tur-
cească se trăgea îndărăt din naintea mân-
itorului Vienei, Regele Sobieski, Mol-
ova se făcù din nou pradă turburări-

lor. Niște boeri moldoveni ce eră emigrați în Polonia, dimpreună cu fostul Domn Petriceico, aflând de învingerea Turcilor la Viena, luară vre-o câteva regimente de Polonezi cu Polcovnicii Dimidiski și Cunețki și se pogoriră în Moldova. Doamna și Caimacamii răsați de Duca Vv. fugiră în Țara Românească și locuitorii țării emigrară din calea oștii poloneze. Dintr'altă parte Cazacii prădă asemenea țara.

Duca Vv. ajungând în Transilvania la Curtea Prințului Apafi și aflând cu deamăruntul starea Moldaviei, pleacă să intre în țară pre muntele Trotuș după povața lui Miron, iar nu prin Țara Românească, cum îl povățuia alții, și merse în sat la Domnești cu puținei oameni. Acolo zăbovind vre-o două săptămâni, în ziua de Crăciun, într'o Marți, aflându-se la masă cu Miron Costin și cu Constandin Postelnicu, se văzù izbit de Polonezii trimiși de Petriceico Vv., vădând capete pe Dimidiski și Bainski. După o împotrivire de vre-o două zile și cu toate silințele Hatmanului Buhuș, Polonezii intrară în curte, prinseră pe Duca Vv. și îl porniră în Polonia. În aceea turburare Miron eră p'aci să-și ia

viața, de nu se întâmplă un Polonez ce îi eră prieten, care îl scăpă din mâinele ostașilor. El se duse atunci de voia lui în Polonia după Duca Vv., unde șezù mai bine de un an, până când se mazili Dumitrașcu Cantacuzino, succesorul lui Duca Vv. și se alese Domn Cantemir cel bătrân. Atunci el se întoarse în patria sa. Jalnică eră starea Moldaviei în acea vreme. Dintr'o parte Polonezii, dintr'alta Cazacii și Tătarii coprinseră toată țara, încât Domnul nu stăpâniă de cât Iașii și o parte din țara de jos. Neorându-lile ce isvoriră din aceasta, nevoile de tot felul ce năpădiseră peste țară, între care și o grozavă foamete, făcură pe cei mai mulți dintre feciorii de boeri, curteni și alții să se facă tâlhari și să prade țara. Spre stărpirea acestora Domnul luă strașnice măsuri și orându-i pentru aceasta pe Miron Costin Staroste la Putna și pe frate-său Velicico Costin Hatman. Cantemir Vv. eră un om bun, milostiv și înzestrat cu mari talente ostășești, dar iute la mânie. El avù nenorocirea de-și dele toată credința unui fanariot gonit pentru intrigile lui din Țara Românească, anume Postelnicul Ioradache Ruset, pe care îl făcù

Vistier mare. Acesta intrigă de scoase pe Velicico din Hătmănie, făcându-l Vornic mare, iar în locu-i puse pe Bogdan, ginerile Domnului. Toată cârmuirea țării căzù atunci numai în mâna lui Iordache Ruset și a Hatmanului. Asupririle făcute de dâșii, dăjdiile, sau cum se zicea atunci, orânduelile ce lăcomia Vistierului scotea adesea pe țară, măhni tare pe pământeni și începură a strigă. Miron Costin strigă mai tare de cât ceilalți asupra nedreptăților ce se urmă. De multe ori intrând în Visterie, spune cronica, el zicea cam cu glumă: „Vistiernice, mai încet cu orânduelile!” Aceia ce nu plăcea de loc Vistierului. Asemenea și Velicico, fiind cam semeț, adesea înfruntă pe Bogdan ce îi urmase în Hătmănie. Aceste împrejurări făcură pe ambii miniștri să caute ocazie ca să piarză pe frații Costini. Ocazia nu întârzie. Vr'o câți-va boeri, între care Lupul, feciorul lui Gavrilă Costache Vornicul, Ivașco, Constantin și Antiohie Jora, fugiră în Țara Românească la Constandin Vv. Brâncoveanu, prin mijlocirea căruia meraseră la Poartă să pârască pe Cantemir Vv. și pe miniștrii săi. Aceștia nu pierdură această

ocazie ca să părăscă pe frații Costini la Domn, vinuindu-i că după povățuirea lor ar fi fugit boerii de mai sus. Cantemir Vv. în furia lui, trimise îndată noaptea de ridică de la casa sa din Iași pe Velicico și aducându-l înainte-i, după ce îl bătù cu buzduganul, îl închise în beciul de supt casa cea mică din Curtea Domnaescă. De acolo scoțându-l în noaptea următoare pe la trei ceasuri îl duseră la fântână și acolo îi tăie capul, fiind față și Beizadea Dumitrache Cantemir Istoricul. — Miron Costin se afla la Barboși, în ținutul Neamțului. El neștiindu-se vinovat, nu bănuia nimic, cu atât mai mult că-și logodise pe fiul său Pătrașcu Cămărașul cu fiica Domnului. Eră însă tare intrigat, căci își pierduse soția și se ocupă de trista datorie d'a o înmormântă, când sosi fără veste Armașul al doilea Racoviță cu poruncă ca să-l ia și să-l ducă la Iași. În vreme ce Miron se rugă să-l aștepte până și-o înmormântă soția și apoi să plece,—iată că sosi și Dumitrașcu Macri, vătaful de Păhărnice, cu a doua poruncă de la Domn cătră Lefegii din Roman, ca ori unde îl vor găsi, acolo să-l tae. Îndată îl smulseră din brațele familiei sale și ducân-

du-l în târg în Roman, îl îngenuchiară și îi tăiară capul.

Intr'acest chip periră nevinovați Logofătul Miron Costin și frate său Velico Hatmanul. „Și nu i-au scos la Divan Cantemir Vodă, zice o cronică, să le arăte vina sau vicleșug, să vadă lumea. Ce așa, cu tirănie, i-au omorît; nici cărți vicleane arătând; ce numa așa ori pre vina lor, ori cu năpaste i-au omorît. Așa au deprins din ceputul lumii pisma și zavistia, și nu părăsește a mușcă pre toți, și nimeni de dinții ei a se feri nu poate“.

Lui Miron i-au rămas trei feciori : Ioan Sărdariul, Nicolae Logofătul al treilea, care a continuat cronica tată-său, și Pătrașco Cămărașul *).

[Din *Magazinul Istoric I*, 1845]

---

*) Isvoarele acestei biografii sunt: Cronică lui Nicolae Costin și alta anonimă,

V

ROMÂNII ȘI FANARIOȚII

Încă din zilele lui Mihai Vv. Viteazul, Grecii Țarigrădeni și Rumelioți *) veniți în țară, se făcuseră nesuferiți pământenilor. Aceasta ne o dovedește un articol al tractatului de la 1595, încheat la Belgrad între Mihai Vv. Viteazul și Sigismund Prințul Transilvaniei, în care se stipulează ca nici un Grec să nu fie primit

---

*) Prin cuvântul Greci în cursul acestui articol trebuie a înțelege numai pe cei din Constantinopol și din Rumelia și mai cu deosebire pe cei dintâi, cunoscuți mai de obște sub numirea de Fanarioți. Sdravăna nație elenică de astăzi, pe care noi o iubim și o respectăm, se deosebesc de Fanarioți, pe care însăși ea îi urăște și îi depărtează din sânul ei.

în slujbele Statului. După moartea lui Mihai Vv. și mazilia succesorului său Radu Șerban Vv. se așază Domn Radu Mihnea la 1613. Acesta fù cel dintâi Prinț care veni în Scaun însoțit de o mulțime de Greci. Neorânduelile ce aceștia aduseră în țară mahniră tare pe pământeni. Ca în tot d'auna când opinia publică este întăritată peste măsură, se formară comploturi împotriva Domnului și a Grecilor. Aceștia crezură atunci că vor putea înneacă în sânge ori-ce manifestație a opiniei publice, și capetele Stolnicului Bercan, al Cămărașului Mihai și altor opt tineri boeri căzură supt secura gădei.

Pe sângele acestor martiri, Românii jurară răzbunare și o luptă, care trebuia să ție două veacuri, începù atunci. Atât este de adevărat că sângele vărsat în loc d'a omori o opinie, o hrănește mai mult, o întărește și o face adesea a triumfă ! Intr'adevăr cinci ani nu trecură după aceia, și vestitul Paharnic Lupul Mehidențianul și Căpitanul Buzdugan prădă și măcelăria toți Grecii din țară. Aceasta fu o reacție grozavă, dar dreaptă. Gavriilă Vv. Movilă răzbună în anul următor Grecilor, trăgând în țepă pe acești

doi cetățeni, care bine au meritat de la patria lor! În domnia acestuia, a Radului Vv. Mihnea pentru a doua oară, a fiului său Alexandru, a lui Alexandru Iliș și a lui Leon Vv., sau de la 1618-1631, Grecii, favorizați de acești Domni, se înmulțiră iarăși în țară. Românii i-ar fi iertat atunci, și i-ar fi suferit în mijlocul lor, dacă ei, folosindu-se de experiența trecută, ar fi avut o purtare înțeleaptă. Dar ei eră întărâtați și vrură să aibă reacția lor. Atuncea țara în desperanță se ridică supt Aga Matei Basarab, Vornicul Aslan, Spătarul Gorgan, Paharnicul Barbu Predescu, Spătarul Mihail Coțofeanu, Slugerul Dumitru Filieșianu, Vistierul Mitrea și alți boieri. Leon Vv. în temerea sa socoti că va împacă răscoala, dând la 1631 Iulie 23, un hrisov prin care se izgonia toți Grecii din țară. Dar acum eră prea târziu. El trebui să-și lase și tronul în stăpânirea lui Matei Basarab, capul partidei patriotice. Aceleași lucruri se petrecură atunci în Moldova, unde poporul revoltându-se în Iași și toată țara, Grecii se izgonia dimpreună cu Domnul lor Alexandru Vv. Iliș. Matei Basarab îndată ce se urcă pe tron se sili să vindice

toate relele ce făcuseră Grecii și desrobi și mănăstirile țării închinat de dâșii la mănăstirile grecești. Românii răsuflară în curgerea acestei domnii; instituții mântuitoare se făcură; țara se întemeie și progresă iute; armatele noastre se acoperiră de glorie pe mai multe câmpuri de bătae. Un grec însă, un singur grec, fù în stare numai într'un singur an să dărâme tot binele ce făcuse Matei Vv. într'o domnie de două-zeci ani și să întoarcă dragoștea țării în ură cătră dânsul. După urgisita depărtare din slujbă a răpitorului Vistier Stroe la 1652, Matei Vv. făcu greșeală de încredință acest minister unui mai mare tâlhar, unui grec anume Ghinea Țucală. Tiraniile și răpirile acestui ticălos revoltară pe toată lumea și mai cu seamă armata. Țara căzu atunci într'o grozavă anarhie. Constandin Basarab, urcându-se pe tron la 1655, înoi, hrisovul lui Matei Vv. împotriva Grecilor și a desrobirei mănăstirilor. Țara s'ar fi reîntemeiat sub dânsul, dar răscoalele ostașilor și intrigile Grecilor la Constantinopol îl răsturnă la 1659. Atunci un grec Mihnea se urcă pe tron. Ura acestuia și reacția lui asupra Românilor fù cumplită.

În mai multe rânduri se măcelăriră o mulțime de pământenii. În domnia acestuia, a lui George și Grigore Ghica, și a lui Radu Leon, sau de la 1658—1668, Grecii se înmulțiră iarăși în țară și cu dânșii se înmulțiră și suferințele ei. În cel din urmă an, Radu Leon Vv. văzându-se mazilit de Poartă după plângerea boierilor, mijloci la aceștia ca să-l ierte și să-l primească iarăși Domn, cu făgăduiala că va scoate toți Grecii din țară. Boierii se învoiră. Dar Radu Vv., văzându-se întărit în domnie, își călcă făgăduiala și se întoarse din Constantinopol înconjurat de un mai mare număr de Greci. Aceștia atunci se porniră cu o furie nouă asupra pământenilor. După ce otrăviră mai întâiu pe vrednicul patriot Logofătul Drăghici Cantacuzino, făcură complot, împreună cu Domnul, să omoare pe toți boierii pământenii. Aceștia luând veste chiar în ziua hotărâtă pentru ucidere (3 Decembrie 1669), scăpară în Mitropolie la Vlădica Teodosie, unde, trăgând clopotele și adunându-se poporul și ostașii împrejurul lor, trimise răspuns la Domn să gonească pe Greci din țară. Domnul văzând nevoia fu silit să se plece și dete la Decembrie în 9 un hrisov

pentru aceasta. Curând după aceea Poarta îl mazili. În domnia lui Antonie Vv. țara răsuflă, dar pentru scurt timp, căci după mazilia lui la 1672, viind Domn iarăși Grigore Ghica, și în urmă Duca Rumeliotul, Grecii se înmulțiră și intrigile și împilarea pământenilor începură. Din norocire însă, aceasta nu țină mult, căci la 1679 Șerban Cantacuzino se urcă pe tron. În domnia acestuia și a succesorului său, Costandin Brâncoveanu, intrigile Grecilor se precumară și țara se liniști și începă a se întemeia. Grecii atunci văzând că țara le scapă din mână se gătiră să dea o lovitură hotărâtoare. Unele din familiile Fanariotice precum Mavrocordații, aflându-se în mare influență la Poartă, intrigară și în doi ani capetele Brâncovenilor, Cantacuzinilor, Văcăreștilor, Dudeștilor căzură sub securea otomană și Fanarioții dobândiră pe seamă-le cu hotărâre tronul românesc.

Noi nu voim să descriem domnia Fanarioților în țară, nici starea de jale în care ei au adus-o. Ținta acestui articol fiind numai a arăta în scurt deosebitele faze ale acestei lupte de două veacuri între Români și Fanarioți, spre înțele-

gerea actelor aci alăturate. Fanarioții și domnirea lor în țară s'a judecat de mai mulți scriitori cu talent. Un grec însuși, d. Zaloni, a zis pentru dâșii: „Paginele Istoriei Moldaviei și Valahiei de vor fi scrise de o mână tare, nepărtinitoare și independentă, vor fi pline de acte arbitrare a acestor noi despoți. Nenorociții lăcuiitori ai acestor provincie trebuie a se înfrică numai la auzul numirei: Fanar și Fanariot“ *). Cu urcarea definitivă a Fanarioților pe tronul românesc, lupta dintre ei și pământeni nu se precurmă, deși acum eră inegală. Dar sufletele alese, care apără o pricină sfântă și vor să se jertfească pentru dânsa, nu calculează puterile vrăjmașului. Ast-fel viitorul Mitropolit Antim și boierii Brezoianu, Obedeanu, Bengescu, Golescu, Sărdarul Barbu Cornea, ce se deosebiră atunci ca capetele opoziției, căzură mai toți jertfe patriotismului lor. Cu pierderea acestora, luptele mai încetă. Fanarioții eră în toată puterea lor. Ei sfâșiară atunci vechea noastră Constituție. și stricară obiceiurile cele bune ale ță-

---

*) Essai sur les Fanariotes, par Marc-Phil. Zaloni, Marseille 1842, p. 249.

rii. La 1753 lupta reîncepù. În 21 Mai fiind ceremonie la Mitropolie, Vlădica Neofit, folosindu-se de o dispută ce se ațâțase între boierii Români și Greci, luă crucea în mână și îndreptându-se către boieri și poporul adunat, strigă : *Urmați-mi*. Ast-fel însoțit el merse la Capigibașa, care se află în București, și adevără cu toții jalba ce un Medelnicerul Ștefanache dedese la Poartă în contra Domnului Matei Ghica Vv. Trei zile după aceia, Mitropolitul bolnăvinduse, Grecii mituiră pe doctor, care îi dete o doctorie așa de tare, încât sărmanul Vlădică inebuni. Grecii atunci scoaseră că el eră nebun când a făcut acea vrednică faptă.

Efectul acestei întâmplări fù dintr'oparte schimbarea Domnului, iar dintr'alta Medelnicerul Ștefanache și Dudescu, capetele opoziției, se exilară la insula Mitilina.

Toate aceste împrejurări făcură pe pământeni să se unească și mai strâns între dânșii. Aceea ce îi împuternici ast-fel, în cât la 1755, ei putură să impue condițiile lor Domnului Constandin Vv. Cehan, și să-l silească să gonească pe mai mulți Greci din țară. Exilarea a doi

frați Văcărești la Chipru, unde se prăpădi unul dintr'înșii, nu descurajă de loc pe Români, și la 1763 ei răspunseră Fanarioților, răsturnând pe Constandin Vv. Mavrocordat și pe o seamă de Fanarioți, pe care Poarta, după plângerea lor, îi exilă la insula Mitilina. Următorul Domn Constandin Vv. Cehan, vrând să-și răzbune asupra Românilor, băgă în lanțuri mai pe toți boierii. Poporul Bucureștilor atunci se revoltă și îi scapă, iar ticălosul Despot de frică se otrăvește singur. Succesorul și fratele acestuia Ștefan Racoviță, prigonind și închizând iarăși pe boieri, o al doilea revoltă îi sloboade. Domnul atunci, vrând să împace pe Români, dăte un hrisov prin care răpește drepturile civile și politice în țară Grecilor și tuturor străinilor, cum Albanezi, Sârbi și alții, afară de Moldoveni, care din vremile cele mai vechi s'au privit de pământeni. De atunci lupta a tot continuat până la 1821, când însfârșit insurecția lui Tudor Vladimirescu o încheie, ne scapă de Fanarioți și țara își redobânde vechile sale drepturi.

[După *Magazinul Istoric* I, 1845]

— SFÂRȘIT —

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL :

	<u>Pagina</u>
Precuvântare	5
I. Spătarul Ioan Cantacuzino	7
II. Ioan Tăutul, mare logofot al Moldaviei	35
III. Postelnicul Constandin Cantacuzino .	41
IV. Logofătul Miron Costin Istoricul Moldaviei	63
V. Românii și Fanarioții	71

PORTRETE :

1) Nic. Bălcescu	3
2) Constandin Cantacuzino Postelnicul și soția sa Ilina	39
3) Miron Costin.	61

A apărut în editura „**Bibliotecel
pentru Toți**“. No. 467 — 468

ALEXANDRIA

sau

Istoria lui Alexandru cel mare

MACEDON

Cartea aceasta, cea mai celebră din scrierile populare românești, a fost, timp de aproape două veacuri, cartea de predilecție a poporului românesc. Aproape nu există român știutor de carte, care să nu se fi desfătat când-va cu citirea miraculoaselor întâmplări ale lui Alexandru Macedon.

Alexandria a apărut până acum în numeroase ediții. Toate însă păcătuiau fie prin prețul prea urcat pentru o carte destinată poporului, fie prin neglijarea cu care erau alcătuite.

De data asta **Alexandria** apare într-o ediție bine îngrijită în editura **Bibliotecel pentru toți** și se vinde numai cu prețul de **60 Bani**.

Comenzile să se adreseze librăriei

Leon Alcalay, București

BIBLIOTECA pentru TOȚI

A apărut în **Biblioteca pentru Toți**
admirabila scriere pentru tinerime de

EDMONDO DE AMICIS

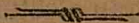

CUORE

(Inimă de Copil)

Cu numeroase Ilustrațiuni

Scene din viața copiilor. O lucrare celebră care a avut darul să captiveze toate vârstele, căc deși se adresează în deosebi copiilor, dar și oamenii mari găsesc în ea o comoară de observații minunate și un nesecat izvor de simțiri alese

Tradusă după ediția 351-a Italianească

DE

TRAIAN G. STOENESCU

Prețul Lei 1.20

Volumul Cartonat Elegant Prețul Lei 2.